

interactive methods of professional and situational learning taking into account the principles of Liberal Education (Liberal Art Education). The criteria and means of assessing the expected learning outcomes for certain types of work, including coursework as a type of individual work of the applicant, are described. Taking into account the learning outcomes for the educational component "Interdisciplinary Technologies in Social Work" and the positive feedback from applicants, it was determined that the effectiveness of teaching the discipline largely depends on the creation of a positive learning environment that encourages the active involvement of applicants in joint work, the development of creative thinking, the ability to solve problems based on an interdisciplinary approach, flexibility in making professional decisions, as well as the ability to adapt to changes in the social environment.

Keywords: *educational component, educational-professional program, interdisciplinary technologies, sociological sphere, teaching methodology, learning outcomes, competence, social work specialist.*

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-udu-161.2025.11>

УДК 372.882

Ліпницька І. М., Григоренко І. В., Гальона Н. П.

МЕТОДИКА ОПРАЦЮВАННЯ ПСИХОАНАЛІТИЧНОГО ТА ЕКЗИСТЕНЦІЙНОГО ДИСКУРСІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ РОМАНІВ В. ДОМОНТОВИЧА ТА Г. ГЕССЕ: КОМПАРАТИВІСТИЧНИЙ ПІДХІД

Вивчення модерністської літератури передбачає не лише засвоєння фактологічного матеріалу, але й оволодіння методами міждисциплінарного аналізу. Поєднання психоаналітичної критики та екзистенційної філософії дозволяє глибше розкрити природу художньої суб'єктивності в літературі модернізму. У сучасному освітньому процесі важливо створити умови для рефлексії над темами ідентичності, свободи, кризи, втрати та відчуження, які є наскрізними у модерністському нарративі. Аналізуючи твори Віктора Домонтовича та Германа Гессе, здобувачі розширюють досвід критичного мислення та навички трансформації філософських концептів у аналітичні інструменти.

У статті запропоновано модель компаративного дослідження романів "Без ґрунту" Віктора Домонтовича та "Степовий вовк" Германа Гессе. Методологія спирається на поєднання психоаналітичного та екзистенційного підходів, з особливою увагою до внутрішнього монологу, символізму та фрагментарної структури як спільної поетики модерністської прози. Надано дидактичні рекомендації, зразки аналітичних завдань, модулі для практичних занять.

Романи "Без ґрунту" В. Домонтовича та "Степовий вовк" Г. Гессе становлять ідеальну платформу для практичного застосування міждисциплінарного аналізу: психоаналізу (Фройд, Юнг), екзистенціалізму (Сартр, Камю) та поетики модернізму (фрагментація, символізм, саморефлексія). Цей підхід дозволяє здобувачам освіти опанувати складні аналітичні інструменти. Романи "Без ґрунту" та "Степовий вовк" демонструють типологічну схожість в інтерпретації особистісної кризи, роздвоєності свідомості, значущості символічного світу. У курсі компаративістики рекомендуємо розглядати ці твори у порівняльному аспекті як модель модерністської рефлексії.

Ключові слова: *компаративістика, психоаналіз, модернізм, внутрішній монолог, структура, екзистенційний дискурс, фройдизм, юнгіанство, методика викладання.*

Новітнє українське літературознавство має чітку тенденцію до міждисциплінарного вивчення художнього тексту, що зумовлює залучення методологій із суміжних гуманітарних галузей: психології, філософії, культурології. Творчість українського письменника Віктора Домонтовича (Віктора Петрова) та німецького мислителя і прозаїка Германа Гессе, попри належність до різних культурних традицій, репрезентує схожі філософські й психологічні орієнтири текстів, що робить доцільним їхнє порівняльне дослідження у контексті вивчення української літератури із залученням європейського красного письменства.

Метою статті є аналіз методики порівняльного аналізу текстів В. Домонтовича та Г. Гессе як інструменту поглибленого розуміння художніх дискурсів психоаналізу та екзистенціалізму в процесі вивчення літератури. Такий підхід, на нашу думку, сприятиме поглибленню розуміння смислових обширів літературних текстів, надавши нового потенціалу їх інтерпретації в межах сучасної гуманітаристики.

Методична мета дослідження – визначити основні інструменти формування у здобувачів освіти таких умінь: здійснювати компаративний аналіз на основі філософських і психоаналітичних парадигм; застосовувати міждисциплінарну термінологію до художнього тексту; інтерпретувати складну структуру модерністського наративу.

Теоретико-методологічну основу пропонованого дослідження становлять ключові положення психоаналітичної критики (З. Фройд, К. Юнг), які використовуються для дослідження роздвоєння свідомості, символічної репрезентації підсвідомого, травматичного досвіду, архетипів. Методика включає також елементи герменевтики, структуралізму та інтертекстуального аналізу.

Романи “Без ґрунту” В. Домонтовича та “Степовий вовк” Г. Гессе демонструють типологічну схожість в інтерпретації особистісної кризи, роздвоєності свідомості, значущості символічного світу. У методичному курсі рекомендовано розглядати ці твори у порівняльному аспекті як модель модерністської рефлексії.

Методичне опрацювання означених дискурсів передбачає інтеграцію кількох підходів:

- психоаналітичного читання: аналіз символів, снів, образу жінки як об’єкта переносу; виявлення вітисних мотивів, парадоксів поведінки героїв;
- екзистенційну інтерпретацію: осмислення мотивів абсурду, самотності, смерті, свободи, духовної трансформації;
- міжтекстовий аналіз: порівняння структури внутрішнього монолога, символізму, наративної фрагментарності;
- проєктна діяльність: створення символічної карти персонажа, реконструкція його сновидінь або презентація марень і сновидінь героя у формі внутрішнього діалогу.

Особливо цінним є застосування порівняльного аналізу для виявлення культурних кодів та універсальних психоекзистенційних архетипів у творах Г. Гессе та В. Домонтовича.

Семінарські заняття можуть включати:

- психоаналітичну інтерпретацію персонажів;
- аналіз внутрішнього монологу як форми потоку свідомості;
- візуалізацію архетипів та символів (робота з текстовими картами);
- есеїстику: “діалог із героєм” або “дзеркало як мотив самопізнання”;
- дискусії: “Інший як терапевт: що лікує зустріч?”

Методично доцільним є створення порівняльної таблиці за критеріями психічної структури, ключових символів, типів роздвоєння, моделі трансформації. Залучення фрагментів біографій письменників і контексту доби сприяє історико-культурному розумінню тексту.

Так, вступну частину семінарського заняття можна присвятити теоретичним питанням психоаналізу та історії розвитку психоаналітичної методології аналізу художнього тексту в світовому та українському літературознавстві. Зокрема, акцентувати увагу на розвитку психоаналітичних теорій у 20–30-х рр. ХХ ст., коли в європейській літературі вирізняється інтенсивним філософським та психологічним осмисленням людської свідомості, що значною мірою було спричинене поширенням ідей психоаналізу З. Фрейда. Автор популярних праць, серед яких “Тлумачення снів” (1899), “Я і Воно” (1923), запропонував новий погляд на внутрішній світ людини, на особливості його пізнання. Психоаналіз швидко виходить за межі медицини, проникаючи в культуру, літературу, театр. Ідеї психоаналітичної теорії, зокрема підсвідомість, сексуальність, психологічне витіснення, неврози, сновидіння тощо, стали джерелом натхнення для німецьких авторів 1920–30-х років, які активно впроваджували їх у власну творчість. Так, А. Дьоблін у романі “Берлін Александерплац” (1929), одному із перших романів потоку свідомості в німецькій літературі, використав нову естетичну техніку: фрагментарність, монтажність, внутрішній монолог, що вказує на вплив психоаналітичної моделі психіки. Фрейдівську концепцію трирівневої структури психіки Id (Воно), Ego (Я), Superego (Над-Я), яка у літературі проявляється через внутрішній конфлікт персонажа, роздвоєння, моральні дилеми, бажання тощо художньо трансформував Ф. Кафка, акцентуючи на проблемах внутрішнього конфлікту особистості, її відчуження, страху, що відповідає фрейдівським проявам про дію відчутних імпульсів. Твори Кафки (особливо “Процес”, “Замок”) можна інтерпретувати як художнє втілення психоаналітичних концепцій.

В Україні психоаналіз набуває популярності ще з початку ХХ ст. Спершу окремі статті, присвячені проблемам психоаналізу, з'являлися на сторінках “Літературно-наукового вісника”, в якому, зокрема, дебютував Степан Балея – перший український літературознавець, який спробував прикласти ідеї З. Фрейда до аналізу творів української літератури. Наслідком таких експериментів ученого стала праця “З психології творчості Шевченка” (1916), у якій прозвучав основний принцип психоаналізу: “бачити у творчості плід індивідуальних питоменностей одиниці” [2].

Якщо на початку ХХ ст. психоаналіз стає предметом особливого

зацікавлення наукових та мистецьких кіл в Україні, то після Першої світової війни і соціально-політичних переворотів Фройдівський психоаналіз переживає драматичну історію: він поступово і неухильно потрапляє під прес марксизму. Зацікавлення марксистами психоаналітичною теорією у 20-х рр. вилилися у цілу низку досліджень, зокрема Е. Берглова "Психоаналіз. Суть та значення науки проф. З. Фрейда", Г. Маліса "Психоаналіз комунізму" тощо. В українському літературознавстві науковою методологією психоаналізу віртуозно користалися Т. Черняхівський, Є. Перлін, В. Підмогильний та ін. Так, В. Підмогильному психоаналітичний метод, застосований у дослідженні творчості І. Нечуя-Левицького дозволив вирішити два важливих завдання: пояснити мотивацію творчості, психологічні чинники (комплекси, мотиви, бажання), які впливають на народження художнього твору, та провідну схему конфлікту творів митця, основу яких становить завуальована внутрішня дисгармонія творчої особистості з навколишнім світом. Висновки науковців лишаються актуальними і сьогодні, адже у процесі створення художнього твору, автор виплескує власний біль та емоції, творячи, виліковується сам і показує вихід із ситуації іншим, як це, зокрема, зробив Г. Гессе у романі "Степовий вовк". Г. Гессе, який, як зазначав дослідник його творчості Йозеф Мілек, був свого часу неперевершеним знавцем психоаналізу, опанувавши його не лише в теорії, але й пройшовши практичний курс лікування в учня Юнга лікаря Ланга [10, с. 122].

Зв'язок і вплив психоаналізу на творчість Г. Гессе досліджували багато літературознавців і біографів письменника, пов'язуючи психоаналіз, передусім, з його прозовими творами. Окрім згаданого Й. Мілека цю наукову проблему глибоко вивчила Рената Лемберг, яка зосередилася на образотворчій частині творчості Гессе, довівши, що дитячі комплекси письменника безпосередньо впливали на розвиток його творчості [9]. В українському літературознавстві цей роман у контексті юнгіанського процесу індивідуалізації героя осмислила Т. Давидова, підкресливши, що цінність роману полягає в тому, що автор прокладає шанс спасіння людству, бо для цього потрібно лише "відчути нашу духовну єдність та наш глибокий зв'язок із всесвітом" [5].

Щодо В. Домонтовича, то вперше під цим кутом зору спробувала представити творчість письменника С. Павличко, яка звернула увагу на наукове зацікавлення В. Домонтовича психоаналізом, який у власних текстах інтерпретував сучасну людину як розколоту, невротичну, внутрішньо суперечливу, дисгармонійну [7, с. 321]. М. Гірняк простежила аналіз поведінки персонажів прози В. Домонтовича під кутом зору екзистенційного психоаналізу, а Ю. Рибалко підсвітила психоаналітичні паралелі творів В. Підмогильного "Повість без назви" та В. Домонтовича "Доктор Серафікус". Найґрунтовніше вивчила вплив психоаналізу на творчість В. Домонтовича В. Агеєва, котра слушно підкреслила, що саме цей автор "був найпослідовнішим у зверненні до забороненого офіційною ідеологією психоаналізу, зашифровуючи цей дискурс у всіх своїх романах та романізоіваних біографіях, а також послуговується фрейдизмом у наукових

розвідках двадцяти-тридцятих років” [1, с. 244].

Зіставляючи романи “Без ґрунту” В. Домонтовича та “Степовий вовк” Германа Гессе, відзначаємо типологічну схожість персонажів цих двох творів. Так, головний герой “Степового вовка” – Гаррі Галлер є “вічним мандрівником й аутсайдером”. Він людина, яка страждає від навколишнього світу і здогадується про причини своїх страждань: вони породжені “усвідомленням своєї невлаштованості і непотрібності у цьому світі, своєї самотності посеред “зруйнованої й висмоктаної акціонерними компаніями землі”. Але стосунки Гаррі з суспільством мають певні суперечності: він, за його ж словами, є “полоненим цього суспільства”. Особистість Гаррі Галлера розщеплена між культурним, раціональним “Я” і первісним, інстинктивним “вовком”. Ця дихотомія унаочнює фрейдівське протиставлення “Над-Я” і “Воно”. Герої роману В. Домонтовича – Степан Линник та Ростислав Михайлович – перебувають у стані психологічної фрагментації: їхня нездатність до цілісної дії, невпевненість і залежність від інтелектуального аналізу паралізують волю. В обох випадках психічна роздвоєність є виявом глибшої кризи модерного суб’єкта.

Степан Линник – художник, архітектор, людина, яка гостро відчуває кризові явища своєї епохи і тому не може знайти власного місця у світі. Найкраще його внутрішні проблеми проявляються у власних картинах, які були “похмурими апокаліптичними привидами”. Як художник Степан відповідно до модерного часу шукав першопочатків світу: малював не квіти, лани й сади (традиційні українські пейзажі), а камінь, скелі, безплідний ґрунт, “пейзаж, який в своїй архаїчній первісності лишився незмінним від палеоліту”. Його картини – рефлексія хворобливих станів, тривоги, безвихідь – самовияв художника, що переживає доглибинний і гострий конфлікт із собою і світом.

Психоаналітичне трактування Линникових сюжетів і зображень розкриває настійливе повернення до травматичного досвіду початку життя (у цьому випадку не особистого, а колективного, всезагального). Тобто йдеться не про фрейдівську, а про юнгівську архетипну модель психоаналізу, більше того, про зв’язок із відкриттями сучасної глибинної психології” [1, с. 182-183].

Метод психоаналізу дає можливість простежити шлях головних героїв обох романів до розуміння самих себе і навколишнього світу, який їх оточує. Вони знаходять шлях до самих себе через Іншого. Так, Гаррі Галлеру допомагають пізнати своє внутрішнє “Я” інші персонажі твору, зокрема Герміна, її подруга Марія та саксофоніст Пабло. Вони заводять його у магічний театр, де Галлер і повинен пізнати самого себе. Однак “перед тим, як остаточно представити Галлера самому собі в театрі, Пабло примушує його пройти останню церемонію – поглянути в магічне дзеркало. У цьому епізоді бачимо інтерпретацію теорії З. Фрейда, за якою дитячі переживання формують майбутню особистість. У тексті Г. Гессе це виявляється у зображенні травм дитинства, впливу минулого на доросле життя, які проявляються через ретроспекцію, флешбеки тощо. У дзеркалі він побачив незліченну кількість Гаррі Галлерів – від немовляти до сивого дідуся, і всіх він пізнавав, кожен із

образів був ним самим, і всі вони були несхожі один на одного. Сенс цієї сцени в тому, що озлоблений Степовий вовк, якого Галлер залишив “в гардеробі”, – лише одне із численних “Я” героя, один із багатьох рівнів його розвитку, які йому необхідно пройти.

У обох творах образ Іншого відіграє функцію дзеркала, що відображає тіньову сторону героя. У Гессе такими постатями є Герміна й Пабло, у Домонтовича – Лариса. Вони виконують роль провідників до несвідомого, відкриваючи героєві його приховані страхи, бажання, травми. Інтерсуб'єктивна динаміка має не лише психологічний, а й метафізичний вимір: Інший є необхідною умовою формування Самості.

Ростислав Михайлович, як і Гаррі Галлер, є загубленою людиною, котра не може вписатися в контекст тієї епохи, в якій живе. Він не здатен служити жодному абсолюту. Одного разу він зустрічає заміжню жінку Ларису і намагається через неї відшукати дорогу до самого себе. Однак через деякий час і її він покидає, знову поринаючи у безглузде і самотнє існування та пошуки власного “Я”. І хоча герой не зміг до кінця знайти шлях до свого “Я”, однак все ж зустріч з Ларисою стала важливим кроком для пошуку цієї дороги.

Автори наголошують на переживанні екзистенційних криз та межових станів героями, зображаючи своїх героїв у момент духовної кризи. Гаррі наближається до самогубства, страждає від екзистенційної самотності. Персонажі В. Домонтовича шукають сенсу буття, втрачають життєвий ґрунт – і цей стан корелює з юнгіанським образом “нічної мандрівки душі”. Автор фіксує момент остаточного розриву між суб'єктивністю й дійсністю, у той час як у “Степовому вовкові” відбувається перехід до нової стадії самопізнання.

Компаративний аналіз показує глибоку спорідненість у способах зображення екзистенційної драми модерного суб'єкта в романах В. Домонтовича і Г. Гессе. Однією з ключових рис модерністської поетики є використання внутрішнього монологу. У романі “Без ґрунту” внутрішній монолог набуває форми інтелектуального потоку свідомості, в якому віддзеркалюються сумніви, самоспостереження та парадокси свідомості героїв. В. Домонтович не просто реконструює зовнішній хід подій, а концентрує увагу на суб'єктивному переживанні, де подія важить лише у контексті її інтерпретації свідомістю. Герой роману постійно рефлексує над власною неспроможністю діяти, над відчуттям історичної та особистісної розгубленості. Саме через внутрішній монолог розкривається його хвороблива свідомість – розщеплена, амбівалентна, неспроможна до цілісного бачення себе і світу.

Таке фокусування на свідомості співвідноситься з модерністськими пошуками і в романі Г. Гессе. Архетипна свідомість найбільш повноцінно проявляється в “магічному театрі” саксофоніста Пабло, відомого своїми наркотиками та зіллями, який пропонує Гаррі за допомогою напою та сигарет перейти в інший світ, світ без часу, “світ вашої власної душі”.

Висновки. Вивчення модерністської літератури у межах програм літературної компаративістики вимагає інтеграції теоретичних підходів із практикою текстуального аналізу. Психологія як наукова та культурна

парадигма дозволяє поглибити розуміння структурної та мотиваційної складності модерного персонажа, а екзистенційна філософія створює ідейний каркас для осмислення його стану розгубленості, самотності, кризи ідентичності.

Запропонована методична модель осягнення складної психоаналітичної структури романів дозволяє здобувачам освіти комплексно працювати з модерністським текстом, інтегруючи психоаналітичний, філософський та компаративістський аналіз. Осягаючи секрети творчості В. Домонтовича й Г. Гессе, здобувачі не лише поглиблюють знання складної естетики модернізму, але й навчаються оперувати категоріями сучасної гуманітаристики, формуючи власні інтерпретації в міжкультурному контексті. Робота з модерністськими романами дозволяє поєднати аналітичну глибину з методичною гнучкістю. Психоаналітичний і екзистенційний підходи розкривають нові горизонти в інтерпретації художнього тексту, а компаративний аналіз поглиблює розуміння спільного європейського культурного ґрунту.

Використана література :

1. Агеева В. Поетика парадокса : Інтелектуальна проза Віктора Петрова-Домонтовича. Київ : Факт, 2006. 432 с.
2. Балеї С. З. Психологія творчості Шевченка. *Збруч*. 2016. 9 березня. URL : <https://zbruc.eu/node/48532>
3. Волощук Є. Духовні та естетичні засади модернізму (на матеріалі німецькомовних літератур). *Вікно у світ*. 2006. № 1. С. 46-76.
4. Гессе Г. Степовий вовк / пер. з нім. С. Поповича. Харків : Фоліо, 2011. 283 с.
5. Давидова Т. І. Шлях до себе : роман "Степовий вовк" крізь призму юнгіанського процесу індивідуації. *Антропологічні виміри філософських досліджень*. 2015. Вип. 7. С. 28-35. URL : <https://doi.org/10.15802/ampr2015/43391>
6. Домонтович В. Без ґрунту. Київ : Гелікон, 2000. 520 с.
7. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. Київ : Основи-Stretovych, 2024. 632 с.
8. Hermann Hesse. Die Gedichte. Frankfurt a.M. : Suhrkamp Verlag, 2002. 848 S.
9. Limberg Renate. Therapeutische Aspekte in der Malerei Hermann Hesses. URL : <https://hesse.projects.gss.ucsb.edu/papers/limberg-r.html> .
10. Mileck Joseph. Hermann Hesse. Dichter, Sucher, Bekenner. Biographie. Suhrkamp Taschentuch Verlag. Frankfurt a. Main, 1987. S. 441.

References :

1. Aheieva V. (2006). Poetyka paradoksa: Intelektualna proza Viktora Petrova-Domontovycha [Poetics of Paradox: Intellectual Prose of Viktor Petrov-Domontovich]. Kyiv : Fakt. 432 s. [in Ukrainian].
2. Balei S. (2016). Z psykholohii tvorchosty Shevchenka [From the psychology of Shevchenko's creativity]. *Zbruch*. URL : <https://zbruc.eu/node/48532> [in Ukrainian].
3. Voloshchuk Ye. (2006). Dukhovni ta estetychni zasady modernizmu (na materialy nimetskomovnykh literatur) [Spiritual and aesthetic principles of modernism (based on German-language literature)]. *Vikno u svit*. № 1 S. 46-76 [in Ukrainian].
4. Hesse H. (2011). Stepovyi vovk [Steppenwolf] / per. z nim. Ye. Popovycha. Kharkiv : Folio. 283 s. [in Ukrainian].
5. Davydova T. I. (2015). Shliakh do sebe: roman "Stepovyi vovk" kriz pryzmu yunhianskoho protsesu indyviduatsii [The Path to Yourself: The Novel "Steppenwolf" Through the Prism of Jung's Individuation Process]. *Antropolohichni vymiry filsofskykh doslidzhen*. Vyp. 7. S. 28-35. [in Ukrainian].
6. Domontovych V. (2000). Bez ґruntu [Without soil]. Kyiv : Helikon. 520 s. [in Ukrainian].

7. Pavlychko S. (2024). Dyskurs modernizmu v ukrainskii literaturi [Discourse of Modernism in Ukrainian Literature]. Kyiv : Osnovy-Stretovych. 632 s. [in Ukrainian].
8. Hermann Hesse. (2002). Die Gedichte. Frankfurt a. M. : Suhrkamp Verlag. 848 s. [in German].
9. Limberg Renate. Therapeutische Aspekte in der Malerei Hermann Hesses. URL : <https://hesse.projects.gss.ucsb.edu/papers/limberg-r.html> [in German].
10. Mileck Joseph (1987). Hermann Hesse. Dichter, Sucher, Bekenner. Biographie. Suhrkamp Taschentuch Verlag. Frankfurt a. Main. S. 441 [in German].

I. LIPNYTSKA, I. HRYHORENKO, N. GALIONA. Methodology of processing psychoanalytical and existential discourse in the process of studying novels by V. Domontovych and G. Hesse: comparative approach.

The study of modernist literature involves not only the assimilation of factual material, but also the mastery of interdisciplinary analysis methods. The combination of psychoanalytic criticism and existential philosophy allows for a deeper disclosure of the nature of artistic subjectivity in modernist literature. In the modern educational process, it is important to create conditions for reflection on the themes of identity, freedom, crisis, loss, and alienation, which are pervasive in the modernist narrative. Analyzing the works of Viktor Domontovich and Hermann Hesse, applicants expand their experience of critical thinking and skills in transforming philosophical concepts into analytical tools.

The article proposes a model for comparative research of the novels "Without Soil" by Viktor Domontovich and "Steppenwolf" by Hermann Hesse. The methodology is based on a combination of psychoanalytic and existential approaches, with special attention to the internal monologue, symbolism and fragmentary structure as a common poetics of modernist prose. Didactic recommendations, samples of analytical tasks, modules for practical exercises are provided.

The novels "Without Soil" by V. Domontovich and "Steppenwolf" by G. Hesse constitute an ideal platform for the practical application of interdisciplinary analysis: psychoanalysis (Freud, Jung), existentialism (Sartre, Camus) and the poetics of modernism (fragmentation, symbolism, self-reflection). This approach allows students to master complex analytical tools. The novels "Without Soil" and "Steppenwolf" demonstrate typological similarities in the interpretation of a personal crisis, the duality of consciousness, and the significance of the symbolic world. In the course of comparative studies, we recommend considering these works in a comparative aspect as a model of modernist reflection.

Keywords: *comparative studies, psychoanalysis, modernism, internal monologue, structure, existential discourse, Freudianism, Jungianism, teaching methodology.*

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-udu-161.2025.12>

УДК 37.018(477):331.45](045)

Нагайчук О. В.

**СИСТЕМА ОСВІТИ УКРАЇНИ:
СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ**

Стаття висвітлює критичну необхідність розвитку культури безпеки, що зумовлено тривожно високим рівнем травматизму серед дітей та молоді в повсякденному житті, а також руйнівними наслідками повномасштабного військового конфлікту в Україні. Підкреслюється, що підвищення рівня безпеки в державі досяжне через формування культури безпеки як якісно нового світоглядного підходу, що включає систему цінностей, переконання,